

Statsminister Gro Harlem Brundtland
Norge i en ny internasjonal virkelighet.
Foredrag ved Forsvarets Høgskole, Oslo, 30. april 1992.

Når verden rundt oss er inne i dramatiske endringer er det ikke lenger mulig å si - slik tradisjonen lenge har vært - at "norsk utenrikspolitikk ligger fast". Daglig må vi forholde oss til en ny virkelighet som legger nye rammer også for vårt land.

- Landene i Sentral- og Øst-Europa har kastet av seg det kommunistiske diktatur og er i ferd med å gjennomføre omfattende økonomiske reformer. Deres målsetning er full deltagelse i den vest-europeiske politiske og økonomiske integrasjonsprosess.

- Integrasjonsprosessen i Vest-Europa har tatt viktige skritt fremover, både gjennom arbeidet med EFs indre marked, gjennom EØS-avtalen som undertegnes denne uken, og ikke minst gjennom EF-landenes vedtak fra Maastricht.

- Den gjensidige avhengighet mellom landene over hele Europa vil bare øke i årene fremover. Det betyr at de enorme økonomiske, sosiale, økologiske og politiske utfordringer de nye demokratiene står overfor, også er våre utfordringer. Det er urealistisk å tro at Vest-Europa skulle kunne leve videre som en oase av velstand dersom resten av kontinentet er preget av økonomisk sammenbrudd, sosial uro og politisk oppløsning.

- Trusselen om en stor-konflikt mellom øst og vest er borte, og omfattende nedrustningsavtaler bidrar også til å øke vår sikkerhet. Samtidig er Norge det eneste NATO-land som fortsatt har felles grense med Europas fremste militærmakt. Fortsatt er det riktig å si at vi geografisk befinner oss i en viktig strategisk posisjon i forhold til Russlands og USAs interesser. Men fordi det strategiske bildet i sentral-Europa ser helt annerledes ut enn før, er denne posisjonen ikke lenger like viktig for de sikkerhetspolitiske interessene til våre europeiske allierte.

- Den nye sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa vil kunne føre til ytterligere redusert amerikansk nærvær i vår verdensdel. Amerikansk opinion presser på for sterkere prioritering av hjemlige økonomiske og sosiale problemer, ikke minst i et valgår. Om USA og EF ikke klarer å nå frem til et kompromiss om landbruket i GATT-forhandlingene slik at vi kan få en ny avtale - og "toppmøtet" mellom Bush, Delors og den portugisiske statsminister i Washington i forrige uke har så langt ikke ført frem - , må vi være forberedt på økende motsetninger mellom USA, Japan og Vest-Europa på det økonomiske området. I verste fall kan disse få ringvirkninger for det politiske og sikkerhetspolitiske samarbeidet.

- Avslutningen av den kalde krigen har også skapt nye muligheter til å møte de globale utfordringer vi står overfor: en styrking av FN, bedre vilkår for omfattende samarbeid om å fremme fred, rettferdighet, menneskerettigheter - og ikke minst arbeidet med miljø og utvikling, der Rio-konferansen om en måneds tid vil bli en viktig prøvestein for vår politiske vilje til å nå resultater. Samtidig ser vi at det er en fare for at de enorme behovene for bistand til de nye demokratiene i øst kan ta noe av oppmerksomheten bort fra den tredje verden og dens problemer.

Den militære trussel mot vårt område er blitt mindre, og perspektivene for et styrket økonomisk og politisk samarbeid i hele Europa er mer lovende enn noen gang før. Men samtidig har usikkerheten omkring den fremtidige utvikling i øst økt, og våre alliertes oppmerksomhet er mindre rettet i vår retning enn tidligere. Truslene endrer karakter; vårt arbeid for sikkerhet er i ferd med å utvides fra det militære til også å omfatte økologiske og økonomiske forhold. Fattigdom, miljø-ødeleggelser og folkevandringer tvinger landene sammen i erkjennelse av at sikkerhet må skapes i fellesskap. Regionale løsninger kan gå foran og danne grunnlaget for de globale løsninger som vi også må finne. Dette er den nye virkelighet som norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk må tilpasse seg.

Europa-politikken og vår fremtidige tilknytningsform til EF står sentralt i vår politiske debatt for tiden. Dette er da også en av de aller viktigste saker vi som nasjon skal ta stilling til i løpet av de nærmeste årene. For Norge gjelder det samtidig mer enn for de fleste andre europeiske NATO-land at vår militære sikkerhet er utenkelig uten den støtte våre nord-amerikanske allierte kan gi oss.

Men den trans-atlantiske dimensjon er ikke begrenset til vårt behov for militær støtte i en krise-situasjon. Europa og de nord-amerikanske demokratiene er nært knyttet sammen i et historisk og politisk verdi-fellesskap. Det er av stor betydning for en stabil og positiv økonomisk og politisk utvikling på vårt kontinent at vi fortsatt kan regne med et aktivt amerikansk engasjement, både gjennom NATO, Det nord-atlantiske samarbeidsråd (NACC) og KSSE, i samarbeid om økonomisk bistand til landene i Øst-Europa og det tidligere Sovjetunionen, og gjennom en videreføring av de mange nære bilaterale forbindelsene. Dette vil vi på norsk side legge stor vekt på også i tiden fremover, og dette er ikke bare i vår egen, men også i hele Europas interesse.

Samarbeidet i NATO vil forbli en hjørnestein i vår utenriks- og sikkerhetspolitikk, og et avgjørende trekk når vi skal beskrive vår posisjon i verdensbildet. Men parallelt med at verdensbildet endrer seg, endres også NATO-samarbeidet både i form og innhold. Prinsippene for denne utviklingen ble vi enige om på NATO-toppmøtet i Roma i fjor høst. Tre vesentlige problemstillinger som alle berører kjernen i norsk sikkerhetspolitikk, står nå sentralt i NATO-samarbeidet:

- Alliansens forhold til statene i Sentral- og Øst-Europa,
- utarbeidelsen av en ny forsvarsstrategi, og
- utviklingen av en europeisk sikkerhetspolitisk identitet.

Den direkte militære trussel fra Warszawa-pakten er borte - som Warszawa-pakten selv og det politiske system som styrte den. Dermed er det også naturlig at NATO endrer karakter. De militære virkemidler er kommet i bakgrunnen. I forholdet til de tidligere medlemslandene i Warszawa-pakten blir dialog og samarbeid stadig mer fremtredende. NATO og den tidligere Warszawapakts medlemmer er blitt partnere i arbeidet for felles sikkerhet. Konkret er dette kommet til uttrykk i opprettelsen av Det nord-atlantiske samarbeidsråd i desember i fjor. Her deltar NATO-landene så vel som landene i Sentral- og Øst-Europa. Også de nye statene etter det tidligere Sovjetunionen vil delta.

Det er imidlertid bred enighet om at NATO fortsatt har en avgjørende rolle å spille som en sikkerhets- og stabilitetsskapende faktor i Europa. Dette har ikke minst de nye demokratier selv understreket. Men den radikalt endrede situasjonen i Europa har gjort det nødvendig å foreta en grunnleggende gjennomgang av Alliansens militære strategi og struktur. Det skulle ikke være nødvendig for meg å gå gjennom det nye strategikonseptet i dette forum - som dere vet bygger det på følgende hovedprinsipper:

- kraftige nedskjæringer av de kjernefysiske våpen,
- betydelig heving av terskelen for bruk av slike våpen,
- færre konvensjonelle styrker,
- lavere beredskap,
- økt vektlegging av multinasjonale styrker,
- mer defensiv utplassering og disponering av styrkene.

Den nye forsvarsstrategien reflekterer mange målsetninger som Norge har arbeidet for gjennom hele etterkrigstiden, og det er selvsagt grunn til å glede seg over at det nå er blitt mulig å realisere disse. Fortsatt må vi likevel regne med en høy grad av usikkerhet om den videre utvikling. Derfor vil det være helt nødvendig å opprettholde Alliansens integrerte militære struktur, og hovedgrunnlaget for dette forsvarssamarbeidet vil fremdeles være et amerikansk engasjement i Europa.

Gjennom hele etterkrigstiden har konsultasjonene i NATO vært et betydningsfullt virkemiddel i norsk utenrikspolitikk, både for å få informasjon og som kanal for å fremme norske synspunkter og våre nasjonale interesser. Vi arbeider da også for at disse konsultasjonene skal beholde sin sentrale funksjon i NATO-samarbeidet. Likevel må vi i dag erkjenne at for det store flertallet av våre europeiske allierte er viktige deler av sikkerhets- og forsvarspolitikken i ferd med å flyttes over i andre fora. Selv om det dreier seg om en gradvis prosess, er det et uomgjengelig faktum at det finner sted et stadig sterkere samarbeid om saker som også har stor betydning for oss, i fora der Norge ikke deltar.

Vi merker i dag, både i NATO, i forbindelse med

rustningskontroll-forhandlingene og i KSSE, en klar tendens til at EF-landene i økende grad opptre med felles standpunkter og derigjennom stadig sterkere setter sitt preg på den politikk som får gjennomslag. For oss betyr dette at våre muligheter til effektivt å fremme norske synspunkter reduseres. Det bredere utenriks- og sikkerhetspolitiske samarbeid i Europa utformes mer og mer innenfor EF og VEU. Den utfordring dette stiller oss overfor kan ikke møtes tilfredsstillende ved økt aktivitet overfor de enkelte lands myndigheter. Som et lite land er vi avhengig av at det multilaterale arbeidet prioriteres og fylles med innhold. Norge kan ikke bare gjennom bilaterale kontakter ivareta sine interesser.

NATO- og EF-toppmøtene i Roma og Maastricht kom frem til formuleringer om utviklingen av en europeisk sikkerhetspolitisk identitet som innebærer at Vestunionen vil utvikles både som EFs forsvarspolitiske arm og NATOs europeiske pillar. Dette betyr at de løpende sikkerhetspolitiske konsultasjoner i fremtiden vil kunne skje i VEU, og at NATO blir organet hvor Vestunionen deretter drøfter situasjonen med USA. Både i NATO-erklæringen fra Roma og i vedtakene fra Maastricht har man riktignok søkt å ta hensyn til de europeiske NATO-land som ikke er med i EF. I Roma-erklæringen heter det at de på passende måte må bli involvert i beslutninger som kan påvirke deres egen sikkerhet. I Maastricht ble det som kjent åpnet for at europeiske NATO-land utenfor EF kan søke om assosiert medlemskap i VEU. Vi må likevel se i øynene at muligheten til å ivareta norske sikkerhetspolitiske interesser fra et tidlig tidspunkt i utviklingen av en situasjon risikerer å bli svekket. Skal vi fullt ut kunne videreføre den sikkerhetspolitiske forankring vi har hatt gjennom hele etterkrigstiden, vil det derfor måtte bli gjennom medlemskap i EF og VEU i tillegg til vårt NATO-medlemskap.

Når vi skal vurdere det nye verdensbildet og hva det kan komme til å bety for oss, er det forøvrig ikke uten interesse å foreta et lite tanke-eksperiment med utgangspunkt i VEU-landenes invitasjon til "nye medlemmer" fra toppmøtet i Maastricht. EF-land tilbys nemlig fullt medlemskap i VEU. Dette vil kunne innebære at dersom f.eks. Sverige og Finland som EF-medlemmer velger å bli med i Vestunionen, ville de - dersom Norge skulle bli stående utenfor EF - få en mer sentral posisjon enn Norge i utformingen av europeisk sikkerhetspolitikk sammen med våre NATO-allierte. Det gjør det ikke mindre interessant at Tsjekkoslovakia, Ungarn og Polen ønsker medlemskap i EF og Vestunionen. Dette vil naturligvis ligge noe lenger frem i tid, men er ikke desto mindre en realistisk mulighet.

Alternativt tilbys medlemsland i EF observatørstatus i Vestunionen, dersom de selv skulle foretrekke det. Europeiske NATO-land som ikke er med i EF, dvs. Norge, Tyrkia og Island, tilbys assosiert medlemskap i Vestunionen. Fra norsk side har vi allerede tatt kontakt med formannskapet i VEU om dette, og

det ser ut til at assosiert medlemskap vil innebære at Norge kan være til stede og holde innlegg på møter og i arbeidsgrupper, men uten å få delta i beslutningene. Vi vil også ha anledning til å ta del i VEUs aktiviteter, men ikke være forpliktet til dette. Når vi eventuelt har fått en formell bekreftelse på at denne forståelsen av vilkårene er riktig, er Regjeringen innstilt på å akseptere tilbudet om assosiert medlemskap, og vårt inntrykk er at det er bred aksept av dette i det politiske miljø.

Samarbeidet innenfor Konferansen om Sikkerhet og Samarbeid i Europa - KSSE - har også endret karakter som følge av de endrede politiske forholdene i Europa. På den ene side åpnet avslutningen av den kalde krigen for vedtagelsen av Paris-Charteret på KSSE-toppmøtet høsten 1990. Her kunne KSSE-landene for første gang virkelig stå sammen om entydige målsetninger for den videre politiske og økonomiske utvikling av våre samfunn, bygget på frihet, demokrati og respekt for menneskerettighetene. Her ble vi også enige om å opprette nye institusjoner som kunne styrke og videreføre samarbeidet.

På den annen side har oppløsningen av Sovjetunionen og opptaket av de mange nye uavhengige statene som medlemmer i KSSE også gjort sitt til at samarbeidet har endret karakter. For det første er det nå medlemmer i KSSE som er rent asiatiske stater - dette gir selvsagt en ny dimensjon til samarbeidet. For det andre har som vi vet oppløsningen både av sovjet-imperiet og av Jugoslavia bragt nye - eller ofte gamle, men skjulte og undertrykte - konflikter opp i dagen, og flere av de nye statene bringer på denne måten sine konflikter inn i KSSE, som dermed stilles overfor nye utfordringer. For det tredje er det klart at et konsensus-basert samarbeid blir enda mer krevende å håndtere når medlemstallet øker fra 35 til 51 eller enda flere.

Det er likevel ingen tvil om at det er både i Norges og andre KSSE-staters egeninteresse at de nye statene kommer med i samarbeidet. Det er en klar forutsetning for å bli tatt med at de nye medlemmer forplikter seg til å respektere de grunnleggende prinsippene som KSSE bygger på, bl.a. for demokrati og menneskerettigheter. Deltagelse i KSSE vil dermed styrke utviklingen i retning av økonomiske og politiske, demokratiske reformer i disse landene, og gjøre det lettere å integrere dem i et forpliktende samarbeid på grunnlag av sentrale felles verdier.

Konfliktforebygging og krisehåndtering bør være sentrale oppgaver for KSSE. Det ligger imidlertid mange begrensninger i KSSEs samarbeidsform. Vi ser da også at i Jugoslavia-krisen har KSSE spilt en tilbaketrukket rolle - det er EF og FN som har vært de viktigste aktørene. På den annen side har vi den senere tid sett at KSSE har kunnet spille en viss rolle i konflikten i Nagorno-Karabakh, og dette er et oppmuntrende tegn. I alle fall har disse ulike konfliktene demonstrert at vi har behov for nye mekanismer på dette feltet.

Derfor har vi fra norsk side på KSSE-oppfølgingsmøtet som nå pågår i Helsinki - og som skal avsluttes med et toppmøte i juli - lagt frem et forslag om fredsbevarende styrker i KSSE-regi. For dette vil det være nødvendig å utarbeide et eget regelverk, der KSSE gis mulighet til å gi mandat til slike operasjoner. Det norske forslaget tar også til orde for at KSSE for slike operasjoner bør kunne trekke på ressursene til eksisterende organisasjoner som NATO og VEU. En rekke land, både NATO-land, andre nordiske land og tidligere Warszawapakt-land, har stilt seg bak det norske arbeidsdokumentet som medforslagsstillere.

Et annet sentralt tema som det nå forhandles om i Helsinki, er hvordan man skal organisere nye forhandlinger om sikkerhet og nedrustning i tiden fremover. NATO-landene har her lagt frem et forslag - i hovedsak på grunnlag av et norsk arbeidsdokument - om å opprette et permanent sikkerhetsforum der alle KSSE-landene deltar.

Et slikt forum vil for det første danne ramme for videre forhandlinger om stabiliserende og tillitsskapende tiltak, slik vi kjenner det fra tidligere KSSE-forhandlinger. Også forhandlinger om rustningskontroll og nedrustning skal føres her, slik at disse vil få en langt bredere deltager-krets enn tidligere, da det bare var de to forsvarsallianser som forhandlet med hverandre. Men utover dette ønsker vi at det nye sikkerhetsforumet også skal være rammen for en permanent dialog om sikkerhetsspørsmål i videste forstand. Vi har fra norsk side tatt til orde for at spørsmål som gjelder dumping av radioaktivt avfall bør inngå i slike drøftelser, med sikte på konkrete tiltak. I et slikt forum vil vi også kunne ta opp spørsmål av mer spesiell interesse for oss, som f.eks. den militære situasjon i våre nærområder i nord. For et lite land som Norge er det av stor betydning at denne type spørsmål kan bli gjenstand for drøftelser innenfor en bred multilateral ramme.

Vi arbeider altså aktivt for å styrke og videreutvikle KSSE-prosessen. Samtidig er det helt innlysende at KSSE-samarbeidet ikke kan være noen erstatning for samarbeidet i NATO og NACC, eller for våre forbindelser med EF og VEU. Vi ser da også at både våre allierte i NATO, EF-landene selv, og de sentral- og øst-europeiske land markerer hvilke fora som er de mest sentrale, og ikke minst hvilket samarbeidsorgan som vil være motoren i den videre europeiske integrasjon. Det er EF.

Dette er ikke noe tilfeldig valg fra de andre landenes side. Det henger nøye sammen med både den generelle internasjonale utvikling, og med utviklingen internt i EF. Tidligere kunne det gi en viss mening å dele opp internasjonalt samarbeid i ulike sfærer - én sfære for sikkerhet og forsvar, én for økonomi, én for kultur, osv. Gårsdagens europeiske arkitektur og internasjonale samarbeidsmønster bar da også preg av dette. I dag er virkeligheten en annen. Den gjensidige avhengighet mellom landene innebærer også en nær sammenheng mellom de

ulike utfordringene vi må møte. Vår egen sikkerhet er ikke bare avhengig av evnen til å møte en militær trussel. Den er like mye avhengig av at våre naboer klarer å løse sine økonomiske og sosiale problemer. Vårt eget miljø er avhengig av miljøet hos våre naboer, og miljøtruslene er blitt en like alvorlig trussel mot vår sikkerhet som den militære. Og miljøet er igjen avhengig av hvordan den videre økonomiske utvikling blir håndtert - både hos oss selv og hos våre naboer.

Denne nye virkelighet krever internasjonalt samarbeid der det er mulig å fatte felles beslutninger, der man har et apparat og virkemidler til rådighet for å sette beslutningene ut i livet. EF-landene har utviklet et slikt samarbeid. Og når EF-landene i Maastricht ble enige om å bringe integrasjonsprosessen enda noen viktige skritt fremover, så skjedde dette nettopp i erkjennelsen av det bare er gjennom sterkere integrasjon at vi kan forholde oss effektivt til de nye utfordringene.

Da EF-landene på midten av 1980-tallet satte i gang arbeidet med å gjennomføre et indre marked, var det som svar på nye økonomiske utfordringer. Også i EFTA-landene erkjente man at nye virkemidler var nødvendige. Initiativene til et styrket og tettere samarbeid mellom EF og EFTA var også et resultat av den nye tids behov. EØS-avtalen, som blir undertegnet av de ansvarlige ministre i EF- og EFTA-landene nå på lørdag, skal ivareta de viktigste sidene ved disse nye økonomiske utfordringene. Ved EØS-avtalen får vi etablert et nært og forpliktende samarbeid med et felles regelverk for økonomisk virksomhet som vil gjelde for 19 land i Vest-Europa, vi får egne organer som skal påse at reglene følges likt av alle i hele EØS, og vi får et utvidet samarbeid om forskning, utdanning, miljø og sosiale spørsmål. Dette vil være av stor betydning for Norge.

Likevel kan vi ikke komme forbi at den internasjonale situasjon i dag er en annen enn da arbeidet med EØS startet i 1989. For det første har EF-landene selv tatt nye viktige skritt mot et enda tettere samarbeid, både på det økonomiske og det utenrikspolitiske område. Og for det andre har de store politiske omveltningene i Europa ført til at EF står foran nye og tidligere utenkelige utvidelser: Våre nøytrale naboland Sverige og Finland har allerede søkt om medlemskap, slik EFTA-landet Østerrike gjorde for et par år siden. Sveits har nå igjen gitt signaler om at landet vil søke om medlemskap. Mange av de nye demokratiene i øst har klart tilkjennegitt at deres målsetning er medlemskap i EF så snart det kan la seg gjøre. EF er blitt den viktigste samlende politiske kraft - ikke bare i Vest-Europa, men i hele Europa, øst og vest, nord og sør.

Dersom vi skulle velge å bli stående utenfor EF står vi altså overfor en situasjon der vi på litt sikt kan risikere å bli det eneste nordiske - eventuelt sammen med Island - og så godt som det eneste vest-europeiske land som står utenfor.

Spørsmålet om Norge skal søke vil, som kjent, være avgjort etter Arbeiderpartiets landsmøte i høst.

EF-samarbeidet springer ut av erkjennelsen av at nasjonalstaten er en for snever ramme for å møte de mange utfordringer vi står overfor. I den nye internasjonale virkelighet setter ikke de nasjonale grenser rammene hverken for miljø-truslene, for økonomisk virksomhet og konkurranse, eller for kapitalbevegelser. Vi må stå sammen med andre om å finne nye, overnasjonale løsninger på disse utfordringene. Det handler egentlig om å gjenvinne den politiske styring der vi hittil har manglet effektive styringsmuligheter og virkemidler. Det handler om å innføre demokratiske beslutninger der det i dag råder krefter utenfor politisk kontroll.

Jeg har tidligere vært inne på betydningen av en tilknytning til EF for vår sikkerhetspolitiske posisjon. Et trekk i den nye internasjonale virkelighet er en svekket interesse hos våre allierte for vår egen strategiske posisjon. Dette er et viktig utgangspunkt for en beskrivelse av vårt forhold til vårt store naboland i øst, Russland. En rekke av de problemer man står overfor i vårt eget nærområde i nordvest-Russland angår oss på en meget direkte og konkret måte. Særlig gjelder det miljø-problemene, både de som knytter seg til utslipp fra industrien, den store mengde radioaktivt avfall, og mer generelt den faretruende dårlige sikkerheten ved de store atomkraftverkene på Kola. Men også de økonomiske og sosiale problemene kan komme til å angå oss direkte. På den annen side vil en positiv økonomisk utvikling i dette området kunne få store og positive konsekvenser også på vår side av grensen.

Problemene og utfordringene i nord angår altså oss i meget høy grad, men påkaller mindre oppmerksomhet i andre europeiske land. Samtidig er de av en størrelsesorden som gjør det vanskelig for oss å forholde oss til dem på egen hånd. Det vil derfor være av stor betydning for oss å sørge for at de blir satt inn i en større sammenheng, at de også blir et bredere europeisk anliggende. Da vil det bli lettere å mobilisere de nødvendige ressurser - og da vil vi også kunne opptre med større tyngde f.eks. i forhandlinger med russerne om den trussel som utgjøres av deres atom-installasjoner på Kola.

Dette betyr ikke at vi skal vente med å satse offensivt på et utvidet samarbeid i nord. Sist fredag la Regjeringen frem for Stortinget sin proposisjon om utbygging av Norges samarbeid med reformlandene i øst. Vi foreslår her et langsiktig handlingsprogram for bistand og samarbeid for perioden 1992-96. Den overordnede målsetning for programmet skal være å bidra til den grunnleggende omstrukturering av samfunnet som nå finner sted for å oppnå en vekstkraftig og demokratisk utvikling. På sikt vil også arbeidet bidra til å øke handelssamkvemmet mellom Norge og samarbeidslandene i øst.

I proposisjonen foreslår vi en ny bevilgning på 250 millioner kroner for ulike samarbeidstiltak i 1992, i tillegg til de knapt 340 mill som allerede er bevilget av Stortinget. Regjeringen ønsker å styrke innsatsen ytterligere i 1993, og føre den videre på det nivået til og med 1996. Aktuelle samarbeidsområder er fremme av strukturelle endringer i økonomien, utvikling av markedsøkonomi gjennom kompetanseoverføring, miljø og energi, landbruk, demokratibygging, utdanning og forskning. På kortere sikt må vi også regne med behov for humanitær hjelp.

Handlingsplanen for samarbeidet legger til grunn at de nordvestlige deler av Russland skal være det høyest prioriterte av satsningsområdene. Som dere vil ha lagt merke til, lanserte også Utenriksministeren under sitt opphold i Tromsø sist helg et forslag om å etablere et eget regionalt samarbeid mellom våre egne nordligste fylker, Nord-Finland og områdene rundt Murmansk og Arkhangelsk, i det vi kan kalle Barents-regionen. På russisk side tok man meget vel imot dette utspillet.

Mange av de norsk-russiske interessene er knyttet til nordområdene. Forhandlingene om en avgrensning av kontinentalsokkelen og de økonomiske soner i Barentshavet er meget viktige i denne sammenheng. Når vi frem til en løsning av disse spørsmålene vil det bety mye for den videre utvikling av våre bilaterale forbindelser, ikke minst på felter som miljøvern, fiskeri og petroleumssektoren. En norsk embetsmannsdelegasjon har vært i Moskva denne uken for å forhandle om avgrensningsspørsmålene - for første gang med russiske myndigheter.

Vi legger stor vekt på å videreføre og utdype samarbeidet med de russiske myndigheter om løsningen av miljø-spørsmålene. På en helt annen måte enn tidligere får vi nå tilgang til informasjon, særlig når det gjelder de ulike problemstillingene omkring kjernefysiske installasjoner og atomavfall. I dag er dette feltet gjenstand for svært mye kontakt - så sent som i forrige uke var det et nytt møte i den norsk-russiske miljøvernkommisjon der disse spørsmålene stod sentralt. Vi arbeider nå for å få fastlagt et konkret handlingsprogram for det videre samarbeid på dette området.

Den økonomiske og politiske utvikling i Russland vil ha stor betydning for Norge. Derfor legger vi stor vekt på å bygge ut vårt bilaterale samarbeid, for å fremme en positiv utvikling i landet. Som et lite land må vi konsentrere vår satsning i våre egne nærområder. I en bredere internasjonal sammenheng arbeider vi også aktivt for at Russland kan få den hjelp utenfra som landet trenger for å overvinne de enorme problemer det står overfor. En negativ utvikling i Russland vil kunne få store negative ringvirkninger for oss alle, både økonomisk og politisk. På norsk side har vi derfor tatt til orde for et Marshallplan-lignende samarbeid. Dette må bygge på en enighet om den økonomiske politikken som skal føres, og en gjennomføring av grunnleggende strukturelle reformer. Dette

vil skape den tillit som er nødvendig i vest for at kapitalressurser skal bli stilt til rådighet i det omfang som faktisk kreves.

Det var derfor av den største betydning at president Bush nå i begynnelsen av denne måned kom ut med sitt initiativ til et økonomisk støtteprogram for Russland. Sist helg ble så G-7-landenes finansministre enige om et slikt program, som vil innebære økonomiske overføringer på tilsammen 24 mrd dollar. Programmet vil engasjere alle de vestlige land og de store internasjonale finansinstitusjonene med Det internasjonale pengefondet i spissen. På norsk side vil vi ta vår del av ansvaret, og tar sikte på å delta i multilaterale drøftelser om dette utover våren.

Når vi snakker om Norge og den nye internasjonale virkelighet må vi også heve blikket utover våre nærområder. Det kan være en viss fare for at de store endringer stjeler oppmerksomheten fra de globale problemene. Men de nye internasjonale rammebetingelsene som er skapt av den kalde krigens avslutning, og som har så stor betydning for vår egen situasjon, har jo samtidig skapt helt nye muligheter til å møte de globale utfordringene.

FN har nå fått nye og bedre muligheter til å fylle de fredsbevarende og fredsskapende oppgaver det alltid har vært meningen at verdensorganisasjonen skulle ha. Vi så et første eksempel på dette i Gulf-konflikten, der det viste seg mulig for en bred koalisjon å gripe inn mot den irakiske aggresjonen med mandat fra FNs Sikkerhetsråd. Det er viktig at FN bruker disse nye mulighetene, både i tradisjonelle fredsbevarende operasjoner, i et sterkere engasjement i fredsskapende virksomhet gjennom meglings, aktivt diplomati og ulike former for overvåkingsoppgaver, og til fornyet innsats på det humanitære felt. På norsk side har vi alltid lagt stor vekt på å bidra både til FNs fredsbevarende virksomhet og til den humanitære innsatsen, og dette er en type engasjement vi vil fortsette med og utvide i tiden som kommer.

Den største og mest umiddelbare utfordring vi nå står foran, er knyttet til arbeidet med miljø og utvikling. Om en måned åpner FNs store konferanse om miljø og utvikling i Rio de Janeiro. Konferansen vil bli en avgjørende prøve på vår evne og vilje til i fellesskap å treffe forpliktende vedtak som tar disse utfordringene på alvor.

Rio-konferansen er en direkte oppfølging av arbeidet til Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, som fremla sin rapport om "Vår felles fremtid" for nøyaktig fem år siden. I forrige uke møttes kommisjonen igjen i London, for første gang siden rapporten ble fremlagt, for å gi våre anbefalinger nå i slutfasen av forberedelsene til Rio.

I erklæringen fra kommisjonen understreker vi at vi står ved et veiskille hvor det kreves fundamentale endringer i politikk, adferd og holdninger. Rio-konferansen må derfor gi

startsignalet for en overgang til bærekraftig utvikling. Vi er kommet til et punkt der en slik radikal omveltning er blitt en uomgjengelig nødvendighet. De globale miljøtruslene er klart dokumentert. Fattigdommen og underutviklingen som flertallet av verdens befolkning lever under trenger ingen dokumentasjon - den er synlig for alle som vil se. Og sammenhengen mellom miljøtruslene, fattigdom, underutvikling, befolkningsvekst og forbruks- og produksjonsmønstre er innlysende.

Kommisjonen peker på at alle land nå må ta i bruk et bredt sett av virkemidler for å redusere belastningene på verdens øko-systemer. Disse må omfatte reguleringer, standardkrav, skatter og økonomiske virkemidler. Det er av stor betydning at prisene også regner inn miljøbelastningene ved produksjon av en vare, samtidig som de samlede fordelingsvirkninger tas i betraktning.

I kommisjonens erklæring understrekes det hvor viktig det er at man i Rio får undertegnet en klima-konvensjon som setter klare utslippsmål, og som også innebærer finansielle forpliktelser. Konvensjonen om biologisk mangfold må også ferdigforhandles.

Kommisjonen slår fast at forbruks- og produksjonsmønstre i de rike landene er hovedårsaken til verdens miljø- og utviklingsproblemer. Derfor hviler det også et særlig ansvar på de rike landene for å snu utviklingen. Vi i de rike, industrialiserte land kan ikke kreve av utviklingslandene at de skal avstå fra den økonomiske vekst vi selv har nydt godt av, uten at vi samtidig både endrer vår egen adferd, og gir utviklingslandene de nødvendige midler til å skape en vekst og utvikling som både er økonomisk og miljømessig bærekraftig.

Kommisjonen fremhever derfor hvor nødvendig det er at de finansielle behov for den handlingsplanen som skal vedtas i Rio - Agenda 21 - blir dekket. For dette formål må industrilandene øke sin utviklingsbistand til 0,7 % av BNP pr år innen år 2000. Dette ville gi 70 mrd dollar i økte ressurser pr år. Som et første skritt må industrilandene stille 10 mrd dollar i økte overføringer til rådighet for 1993. Disse målene burde ikke være urealistiske: Selv har vi jo lenge ligget på over 1 % av BNP i bistand, og la oss heller ikke glemme at verdenssamfunnet i 1991 klarte å reise 50-60 mrd dollar til Gulf-krigen.

Kommisjonens erklæring understreker også at bærekraftig utvikling må stå i sentrum for det pågående arbeid med reform og reorganisering av FN. Vi støtter derfor forslaget om å opprette en egen kommisjon for bærekraftig utvikling som skal rapportere direkte til FNs generalforsamling.

Det er ikke mer enn en måned til konferansen i Rio tar til. På norsk side har vi arbeidet meget aktivt i hele forberedelses-fasen for at Rio skal bli et vendepunkt, med forpliktende og fremtidsrettede vedtak. Alene har vi naturlig

nok ikke særlig store sjanser til å oppnå resultater. I dette arbeidet har det vist seg at EF og EF-landene har vært våre viktigste støttespillere.

Det understreker igjen: Vi må arbeide aktivt både i våre nærområder, på det regionale og på det globale plan. Bare slik kan vi skape samarbeidsordninger som setter oss i stand til å møte de mange utfordringer vi står overfor i den nye internasjonale virkelighet.